

УДК 339.137.22

Д.О.ТОЛКАЧОВ

Донецький національний технічний університет

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДІВ ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Пропонується використання методу головних компонентів для визначення конкурентоспроможності підприємства для уникнення недоліків, що притаманні іншим інтегральним методам. Визначено перелік факторів, на базі яких буде розраховуватись значення конкурентоспроможності підприємства.

Предлагается использование метода главных компонентов для определения конкурентоспособности предприятия во избежание недостатков, присущих другим интегральным методам. Определен перечень факторов, на базе которых будет рассчитываться значение конкурентоспособности предприятия.

The article dedicated to use of PCA to estimate the competitiveness of the company. This method can overcome limitations of other integral methods of estimating the competitiveness of the company. Author substantiated list of factors which will be used in calculation of the competitiveness of the company.

Ключові слова: конкурентоспроможність підприємства, метод головних компонентів, фінансові показники, інтегральні методи.

У цей час існує кілька груп методів оцінки конкурентоспроможності підприємства: табличний, матричний, графічний, інтегральний. Але тільки останній вид методів передбачає обчислення конкретного значення, що дозволяє оперувати певними цифрами.

Основним виявленим недоліком існуючих методів оцінки конкурентоспроможності підприємства є практично повсюдне використання експертного методу оцінок, який не дозволяє гарантувати достовірність вагомості критеріїв, на основі яких розраховується підсумкове значення конкурентоспроможності. Таким чином, необхідно приділити увагу пошуку методу оцінки конкурентоспроможності підприємства, що не використовує метод експертних оцінок.

Тематиці оцінки конкурентоспроможності підприємства було присвячено чимало робіт. Особливий інтерес представляють роботи таких учених, як Р.А. Фатхутдинов [1], Х.А. Фасхiev [2], В.А. Мошнов [3], І.Максимов [4], Д.С. Воронов [5].

Ціль дослідження – розробка надійного й достовірного методу оцінки конкурентоспроможності підприємства.

Враховуючи основні недоліки існуючих інтегральних методів оцінки конкурентоспроможності, а саме: повсюдне використання методу експертних оцінок, розрахунок конкурентоспроможності на підставі малого числа факторів, використання важкодоступних даних, пропонується застосувати такі вимоги до нового методу:

1. Уникати суб'єктивної оцінки при розрахунку підсумкового значення або якого-небудь компонента.

2. Необхідно враховувати як можна більшу кількість факторів, що впливають на конкурентоспроможність підприємства.

3. Інформація, на якій базується розрахунок конкурентоспроможності, повинна перебувати в бухгалтерській і фінансовій звітності. Цим забезпечується простота доступу до даних підприємств-конкурентів.

4. Метод, що розроблюється, повинен бути математично обґрунтований.

Пропонується для об'єднання розрізаних показників конкурентоспроможності підприємства використовувати метод факторного аналізу [6].

Основна мета факторного аналізу полягає у виявленні гіпотетичних величин, або факторів, що відповідають невеликому числу експериментальних даних. Фактори повинні бути по можливості простими й досить точно описувати й пояснювати спостережувані величини. Таким чином, факторний аналіз є методом, що впорядковує гадану хаотичність досліджуваного явища й генерує нові гіпотези.

Набір методів факторного аналізу в цей час достатнє великий: метод головних компонентів, прості методи факторного аналізу, що апроксимують методи факторного аналізу.

Метод головних компонентів має деякі переваги перед простими методами факторного аналізу, які укладаються в тому, що, на відміну від інших методів, він здатний виявити достатнє число характерних факторів при факторному аналізі конкурентоспроможності підприємства.

Перевагою використання методу головних компонентів перед груповим методом є те, що він не вимагає попереднього відбору груп елементарних ознак, а це дозволяє спростити аналіз.

Метод головних компонентів відрізняється від методу головних факторів більш простою логічною конструкцією, і в той же час на його прикладі стають зрозумілими загальна ідея й цільові настанови численних методів факторного аналізу.

На основі обчислених головних компонентів можна побудувати більш просту й разом з тим найбільш інформативну систему опису конкурентоспроможності підприємства, оцінити чинність причинно-наслідкового зв'язку між факторами й виділеними головними компонентами, досліджувати можливості зміни аналізованих факторів під впливом головних компонентів. Крім того, отримані результати угруповання по головних компонентах можна використовувати для прове-

дення порівняльного аналізу факторів, за рахунок яких підприємство добилося найкращих результатів у збільшенні конкурентоспроможності. Це дозволяє виявити прогресивні тенденції підвищення ефективності використання виробничих ресурсів.

Метод головних компонентів виявляє k компонент – факторів, що пояснюють усю дисперсію й кореляції вихідних k випадкових величин; при цьому компоненти будуються в порядку спадання частки, що пояснюється ними, сумарної дисперсії вихідних величин, що дозволяє найчастіше обмежитися декількома першими компонентами [7]. Перший головний компонент F_1 визначає такий напрямок у просторі вихідних ознак, по якому сукупність об'єктів (крапок) має найбільший розкид (дисперсію). Другий головний компонент F_2 будується з таким розрахунками, щоб його напрямок був ортогональним напрямку F_1 і він пояснював як можна більшу частину залишкової дисперсії, і т.д. аж до k -ого головного компонента F_k . Тому що виділення головних компонентів відбувається в спадаючому порядку з погляду частки, що пояснюється ними дисперсії, то ознаки, що входять у перший головний компонент із більшими коефіцієнтами впливають на диференціацію досліджуваних об'єктів. Таке перетворення дозволяє знижувати інформацію шляхом відкидання координат, відповідних до напрямків з мінімальною дисперсією.

Р.А. Фатхутдинов [1, с. 297] вважає, що основними факторами, що впливають на конкурентоспроможність підприємства є конкурентоспроможність певного товару, а також вагомість ринку на якому реалізується цей товар. В.А. Мошнов [3] у своєму методі оцінки конкурентоспроможності спирається на такі показники: конкурентоспроможність виробу, фінансовий стан підприємства, ефективність маркетингової діяльності, рентабельність продаж, імідж підприємства, ефективність менеджменту. І. Максимов [4] вважає найважливішими такі фактори: ефективність виробничої діяльності, фінансовий стан, ефективність збуту та конкурентоспроможність товару. Метод аналізу конкурентоспроможності Д.С. Воронова [5] спирається на показники виручки від реалізації продукції та затрат на її виробництво.

Узагальнюючи вищенаведені методи можна виявити, що основними факторами, що впливають на конкурентоспроможність підприємства, є: конкурентоспроможність товару, фінансовий стан підприємства, організація збуту товару.

Для врахування цих аспектів пропонується використовувати наступні показники:

1. Коефіцієнт фінансової автономії. Даний коефіцієнт показує, яку частину вартості майна становить власний капітал (наскільки під-

приємство незалежне від кредиторів). Коефіцієнт автономії розраховується по наступній формулі:

$$K_a = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Валюта балансу}}. \quad (1)$$

2. Коефіцієнт поточної ліквідності – характеризує здатність підприємства забезпечити свої короткострокові зобов'язання шляхом реалізації обігових коштів. Цей коефіцієнт дає найбільш загальну оцінку ліквідності активів [8, с.300]. Розрахунок цього коефіцієнта проводиться по формулі:

$$K_{п.л.} = \frac{\text{Поточні активи}}{\text{Поточні зобов'язання}}. \quad (2)$$

3. Коефіцієнт загальної оборотності активів – один з основних показників ділової активності підприємства (характеризують широту ринків збуту, ділову репутацію).

$$O_a = \frac{\text{Чиста виручка від реалізованої продукції}}{\text{Средньорічна вартість активів}}. \quad (3)$$

4. Рентабельність активів – характеризує рівень прибутку від активів підприємства. Даний показник значною мірою залежить від попиту на продукцію підприємства, а виходить, може використовуватися як непрямий показник конкурентоспроможності продукції [8, с.338]. Рентабельність активів розраховується по формулі:

$$P_a = \frac{\text{Прибуток до звичайної діяльності до оподаткування}}{\text{Валюта балансу}}. \quad (4)$$

5. Коефіцієнт забезпеченості обороту власними оборотними коштами – дає найбільш достовірну оцінку забезпеченості підприємства власними оборотними коштами, тому що синтезує показники балансу й звіту про фінансові результати підприємства за аналізований період.

$$K_o = \frac{BOK}{\text{Виторг від реалізації продукції}}. \quad (5)$$

Таким чином розроблено концептуальні засади нового методу оцінки конкурентоспроможності підприємства на основі методу головних компонентів. Даний метод відповідає всім пред'явленим до нього вимогам, а саме:

1. Не містить суб'єктивної оцінки при розрахунку підсумкового значення або будь-якого компонента.

2. Враховує як можна більшу кількість факторів, що впливають на конкурентоспроможність підприємства.

3. Інформацію, на якій базується розрахунок конкурентоспроможності, можна знайти в бухгалтерській і фінансовій звітності, отже, забезпечується простота доступу до даних підприємств-конкурентів.

4. Розроблений метод математично обґрунтований.

Цей метод планується використовувати для обчислення конкурентоспроможності машинобудівних підприємств.

1. Фатхутдинов Р.А. Управление конкурентоспособностью организации [Текст] / Р.А. Фатхутдинов. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Эксмо, 2005. – 544 с.

2. Фасхийев Х.А., Попова Е.В. Как измерить конкурентоспособность предприятия? // Журнал «Маркетинг в России и за рубежом»: [Электронный ресурс]. – Режим доступа : URL: <http://www.mavriz.ru/articles/2003/4/97.html>

3. Мошнов В.А. Комплексная оценка конкурентоспособности предприятия // Корпоративный менеджмент: [Электронный ресурс]. – Режим доступа URL: http://www.cfin.ru/management/strategy/estimate_competitiveness.shtml

4. Максимов И. Оценка конкурентоспособности промышленного предприятия [Текст] // Маркетинг. – 1996. – № 3. – С. 51-56.

5. Воронов Д.С. Предлагаемая методика оценки конкурентоспособности предприятия / / Конкурентоспособность предприятия: оценка, анализ, пути повышения: [Электронный ресурс]. – Режим доступа URL: <http://vds1234.narod.ru/>

6. Иберла К. Факторный анализ [Текст] / К. Иберла; пер. с нем. В.М. Ивановой. – М.: Статистика, 1980. – 398 с.

7. Калинина В.Н. Введение в многомерный статистический анализ: учебное пособие [Текст] / В.Н. Калинина, В.И. Соловьев. – М.: ГУУ, 2003. – 66 с.

8. Костенко Т.Д. Економічний аналіз і діагностика стану сучасного підприємства: навч. посібник / Т.Д. Костенко, Є.О. Підгора, В.С. Рижигов, В.А. Панков, А.А. Герасимов, В.В. Ровенська. – Вид. 2-ге перероблене та доповнене. – К.: Центр учбової літератури, 2007 – 400 с.

Отримано 21.10.2013